

MEER DEMOCRATIE

Gehouden gemeentelijke referenda in Nederland

Door Arjen Nijeboer & Thijs Vos

Bijgewerkt tot: 30 mei 2018

Dit is een uittreksel uit een grotere database (waarin ook gegevens over het gevolg van het referendum, de aanwezigheid van opkomsthempels en of die gehaald zijn, het soort referendum – raadplegend, raadgevend of volksinitiatief -, de rechtsgrond, enz. zijn opgenomen).

Er zijn voor 1906 geen gemeentelijke referenda bekend. Een aantal lokale referenda zijn enkel in een gedeelte van een gemeente gehouden. Er is in het moderne Nederland (1815- heden) voor zover bekend nooit een provinciaal referendum gehouden en slechts driemaal een landelijk referendum (op 1 juni 2005 over de Europese Grondwet, op 6 april 2016 over het Associatieverdrag tussen de Europese Unie en Oekraïne en op 21 maart 2018 over de wet op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten 2018).

Plaats	Jaar	Dag	Onderwerp	Uitslag	Opkomst
Aalten	2009	11 februari	Naam van de gemeente	Aalten 63,1%, Aalten-Dinxperloo 27,4%, Grenslaan 5,2%, Heerlijkheid Bredevoort 3,5%, Heurneloo 0,7%.	64,4%
Aarlanderveen	1983		Gemeentelijke herindeling		
Aarlanderveen	1984		Gemeentelijke herindeling		
Almelo	1914		Herinvoering van de kermis		
Alphen a/d Rijn, Boskoop en Rijnwoude	2012	30 april	Naam van nieuwe fusiegemeente waarin Alphen a/d Rijn, Boskoop en Rijnwoude zouden opgaan (vier opties voor fusienaam: Alphen a/d Rijn, Rijn en Gouweland, Groenerijn, Gouwerijn) Referendum in de 3 genoemde gemeenten gehouden.	Optie Rijn en Gouweland krijgt meeste stemmen (gewogen), gevolgd door Alphen aan den Rijn. Andere 2 opties krijgen erg weinig stemmen.	

Amersfoort	1995		Winkelsluitingstijden: extra openingen op zon- en feestdagen	Voor: 25,7%; Tegen: 74,3%	50,5%
Amsterdam	1992	25 maart	Autoverkeer binnenstad	53,0% voor inperking autoverkeer (plan A); 47,0% voor 'lichtere' variant (plan B).	27,7%
Amsterdam	1995	17 mei	Bouwplannen weiland Vrije Geer	Tegen: 87%; Voor: 13%	38%
Amsterdam	1995	17 mei	Vorming van stadsprovincie	Tegen: 93,2%; Voor: 6,1%	39,8%
Amsterdam	1997	19 maart	Aanleg van IJburg	Tegen: 60%; Voor: 40%	41%
Amsterdam	1997	25 juni	Aanleg Noord-Zuidlijn (metro)	Tegen: 65,1%; Voor: 34,9%	22%
Amsterdam	2001	25 april	Invoering Stadsdeel Binnenstad	Tegen: 86,8%; Voor: 13,2%	22,5%
Amsterdam	2002	15 mei	Externe verzelfstandiging van het Gemeente- vervoerbedrijf (GVB)	Tegen: 66,1%	63,8%
Amsterdam (3 buurten in Westerpark)	2008	16 april	Bebouwing van max. 20% van Domela Nieuwenhuisplantsoen	Tegen: 69%; Voor: 31%	16%
Amsterdam (Spaarndammer- buurt)	1997	22 januari	Betaald parkeren	Tegen: 76%	
Amsterdam (Stadsdeel Centrum)	2014	19 maart	Twee varianten voor herinrichting van de Elandsgracht: variant 2+ van de Stadsdeelraad (verhuizing van de parkeerplaats) en variant NUL van omwonenden (behoud parkeerplaats)	Variant 2+: 16.458; variant NUL: c. 13.000	
Amsterdam (Stadsdeel West)	2010	9 juni	Bouw ondergrondse parkeergarage onder Singelgracht	Voor: 50,7%; Tegen: 49,3%	43,79%

Apeldoorn	1979		Gemeentelijke/provinciale herindeling		
Arnhem	2007	6 juni	Drie varianten voor aanleg haven in Rijnbooggebied	Variant Sluis: 47%; variant Lang: 41,3%; variant Kort: 11,7%	10,3%
Arnhem	2013	15 mei	Bouw kunstcluster: gebouw voor Museum van Moderne Kunst en Focus Filmtheater	Tegen: 85,4%; Voor: 14,6%	17,7%
Arnhem	2016	30 november	Wijziging gebiedsvisie: Ontwikkeling en Bebouwing in Stadsblokken-Meinerswijk	Voor: 64,3%; Tegen: 34,9%	24,12%
Assendelft	1984		Gemeentelijke herindeling		
Bakel en Milheeze	1995		Gemeentelijke herindeling		
Balgoy	1977		Gemeentelijke herindeling: overgang naar Heumen of Wychen	Wychen: 57%	97%
Bemmel	2001	19 september	Naam van nieuwe fusiegemeente	Lingewaard: 46,2%; Huessen: 28,9%; Betuwe-Oost: 6,2%; Doornenburg: 15,5%; Bovenlinge: 3,3%;	59,4%
Benthuizen	2011	2 maart	Gemeentelijke herindeling: fusie met Alphen-Boskoop-Rijnwoude of fusie met Zoetermeer?	Fusie met Alphen-Boskoop-Rijnwoude: 70,3%; fusie met Zoetermeer: 29,7%	80%
Berkel-Enschot	1994	25 mei	Gemeentelijke herindeling: aansluiting bij Udenhout of bij Tilburg?	Samengaan met Udenhout: 98,4%; samengaan met Tilburg: 1,4%	81,1%
Beverwijk	2007	7 maart	Aanpak van twee voormalige vuilstortplaatsen	Plan A (golfbaan): 35,6%; plan B (park): 64,4%	42,5%
Bolsward	1952	17 december	Wenselijkheid Europese Grondwet	Voor Europese Grondwet: 97%	88%
Bolsward	2010	25 november	Naam van toekomstige fusiegemeente van Sneek, Bolsward, Nijefurd, Wunseradiel en Wymbritseradiel (referendum in deze 5 gemeenten gehouden)	Sudwest Fryslan: 64,4%; Sneek-Sudwest Fryslan 4,3%; geen van beide: 31,3%	
Borculo			Provinciale herindeling; overgang naar Overijssel		

Breda	1995	8 maart	Nieuw zwembad in het Van Sonsbeeckpark of nieuw zwembad naast het NAC-stadion?	Tweederde voor Van Sonsbeeckpark; eenderde voor naast NAC-stadion	
Cromstrijen	2003	12 november	Fusie van 6 gemeenten in Hoeksche Waard	Tegen: 84,7%; Voor: 15,3%	63,6%
Cuijk			Tracekeuze van een rijksweg		
Cuijk	2009	4 juni	Bouw van Homburg Campus (onderwijsinstelling en schouwburg)	Tegen: 57,6%; Voor: 42,4%	43%
Culemborg	2005	14-16 februari	Herbestemming Culemborgse kapel		2,7%
Dalfsen	2014	19 maart	Heroverwegen voorgenomen besluit over kap van 120 bomen op de Rechterensedijk	Heroverwegen: 60%	66%
de Friese Meren	2013	13 november	Naam van de gemeente: Friese Meren of Fryske Marren	De Friese Meren: 42,4%; De Fryske Marren: 41,6%; de rest leverde alternatieve naamsuggesties aan	49,8%
De Lier	2001	19 september	Gemeentelijke herindeling	Voor samengaan De Lier, Maasland, Schipluiden: 31,2%; voor een grote gemeente Westland: 60%; voor samengaan De Lier, s Gravenzande, Monster, Naaldwijk, Wateringen / samenvoeging Schipluiden en Maasland: 8,7%	47%
Delft	2006	22 november	Uitbreiding camping Delftse Hout	Tegen: 64,6%; Voor: 35,4%	65,3%
Delft	1952	17 december	Wenselijkheid Europese Grondwet	Voor: 93%	75%
Den Helder	2013	26 oktober	Drie varianten voor bouw nieuw gemeentehuis (internetreferendum)	Variant 1 (volledige nieuwbouw): 85,7%; variant 2: 8,9%; variant 3: 5,3%	15%

Dongeradeel	2017	15 maart	Naam van de gemeente waarin Dongeradeel, Ferwerdadiel en Kollumerland en Nieuw-kruisland zouden opgaan (drie opties: Dokkumerlân, Ie- en Lauwerslân en Noardeast-Fryslân	Noardeast-Fryslân: 58,84%; Dokkumerlân: 31,17%; Ie- en Lauwerslân: 9,99%	74,33%
Doniawerstal	1974	29 mei	Gemeentelijke herindeling: samenvoeging van twee gemeenten	Tegen: 78,6%; Voor: 14,9%; Geen mening: 6,5%	95,1%
Duiven	2008	23 april	Drie door gemeentebestuur voorbereide plannen voor herinrichting Centrum Duiven	Plan A (De Tuin van Duiven): 17,0%; Plan B (Een Uitnodigend Dorpshard): 76,8%; plan C (Groen Hart Duiven): 15,4%	32,2%
Ede	2015	10 juni	3 vragen over koopzondagen: (1) Vrije openingstijden van alle winkels in de gemeente Ede (2) Vrije openingstijden van supermarkten/bouwmarkt en in uw woonplaats (3) Vrij openingstijden voor alle winkels in Ede Centrum	(Vraag 1) Ja: 32,5%; Ja, max. 12: 10,4%; Nee: 57,1% (Vraag 2) Ja: 40,3%; Ja, max. 12: 7,2%; Nee: 52,5% (Vraag 3) Ja: 34,3%; Ja, max. 12: 11,8%; Nee: 53,9%	45,1%
Eelde, Peize, Roden en Zuidlaren	1976	22 mei	Provinciale herindeling: indeling bij Drenthe, Groningen of geen voorkeur?	Drenthe: 98%	85%
Eemnes	1975	10 december	Herindeling: Eemland-Harderwijk of Gooiland?	Eemland-Harderwijk: 60%; Gooiland: 40%	63%
Egmond aan Zee	1975	20 december	Gemeentelijke herindeling: samenvoeging met Egmond-Binnen	Voor: 49%; Tegen: 51%	46,5%
Eijsden	1996	29 mei	Behoud zelfstandigheid van gemeente	Voor: 97,3; Tegen: 2,4%	90,6%
Emmen	1978		Instelling territoriale commissies (dorps/wijkraden)		
Enkhuizen	2002	30 oktober	Grondverkoop voor bouwplan: sloop ouderenwoningen en nieuwbouw	Voor: 61,2%; Tegen: 38,8%	35,5%
Enschede	2001	17 oktober	Bouw bedrijvenpark in natuurlijk gebied (Usseler Es)	Tegen: 84,7%; Voor: 14,9%	26%

Ferwerderadiel	2013	29 mei	Twee vragen: (1) herindeling of intensievere met andere gemeenten? (2) Favoriete samenwerkingspartners: Leeuwarden of combinatie Dongeradeel-Dantumadiel-Kollummerland	(Vraag 1) Voor zelfstandigheid: 51,5%; voor herindeling: 46,5%; (Vraag 2) 56,5% voor indeling bij Dongeradeel-Dantumadeel-Kollummerland; 40,9% voor indeling bij Leeuwarden	34%
Ferwerderadiel	2017	15 maart	Naam van de gemeente waarin Dongeradeel, Ferwerdadiel en Kollumerland en Nieuw-kruisland zouden opgaan (drie opties: Dokkumerlân, Ie- en Lauwerslân en Noardeast-Fryslân	Dokkumerlân: 10,38%; Ie- en Lauwerslân: 17%; Noardeast-Fryslân: 72,63%	71,41%
Gaasterland	1974		Gemeentelijke herindeling		
Geldermalsen	2017	3-19 April	Naam van de toekomstige fusiegemeente van Geldermalsen, Neerijnen en Lingewaal	Waal en Linge: 24,3%; West Betuwe: 43,4%; Betuwewaard: 32,3%	
Gemert	1996	27 november	Gemeentenaam	Gemert-Bakel: 45,8%; Gemert: 42,7%; Rest: blanco	55,3%
Gendringen	1982		Grenswijziging met de gemeenten Dinxperlo en Wisch	Tegen: 71,8%	72,6%
Gorinchem	1999	20 januari	Opening asielzoekerscentrum	Voor: 40,9%	38,9%
Gorinchem	2003	11 maart	Voor of tegen openstelling van Nieuwe Hoven voor tweerichtingsverkeer	Voor: 78,7%; Tegen: 20,5%	53,8%
Gouderak	1976		Gemeentelijke herindeling: diverse varianten	Tegen provincieplannen: 94,5%; voor: 5,5%. Van de 94,5% koos 16% voor samenvoeging Gouderak en Berkenwoude	
Gouderak en Moordrecht	1983		Gemeentelijke herindeling	Voor status quo: 94,6%; voor samenvoeging van Moordrecht en Gouderak: 77,7%	74,4%
Groenlo	1974	29 mei	Aansluiting bij gewest Twente of gewest Oost-Gelderland	Twente: 45,2%; Oost-Gelderland: 44,5%	99%

Groesbeek, Millingen en Ubbergen	2014	19 november	Naam van de nieuwe fusiegemeente	Beg en Dal: 50,79%; Groesbeek: 49,21%	65,68%
Groningen	1994	5 oktober	Afsluiting Noorderplantsoen voor auto's	Voor afsluiting: 50,9%; Tegen: 48,9%	31%
Groningen	2001	21 februari	Verbouwing Grote Markt w.o. Bouw ondergrondse parkeergarage	Tegen: 81%; Voor: 19%	56,5%
Groningen	2005	29 juni	Plannen aanpak Grote Markt	Voor: 53,4%; Tegen: 46,6%	38,6%
Haarlem	1991	6 maart	Twee vragen: bebouwing van Verenigde Polders en Brouwersvaartgebied	Tegen bebouwing Verenigde Polders: 68,1%; Tegen bebouwing Brouwersvaartgebied: 74,6%	43,3%
Haarlem	2017	19 juli	Parkeerreferendum: voor of tegen pakket aan maatregelen om parkeren te moderniseren	Voor: 16,14%; Tegen: 83,53%; Blanco: 0,33%	18,51%
Haarlemmerliede en Spaarnwoude	1975	30 september	Indeling bij Amsterdam of Haarlem-IJmond	Voor Haarlem-IJmond: 97,7%; Voor Amsterdam: 2,3%	82,6%
Hardegarijp	1978		Moet dorpsraad Hardegarijp worden gehandhaafd?	44,0% voor	50,7%
Haren	2014	19 maart	Gemeentelijke herindeling: Fusie met Groningen en Ten Broeke	Eens: 74,1%; Oneens: 25,9%	74,5%
Harlingen	2013	19 juni	Voor fusie of voor zelfstandigheid?	Voor zelfstandigheid: 80,2%; Voor fusie: 19,8%	40,4%
Harmelen	1997		Gemeentelijke herindeling: samenvoeging met Woerden	Status quo: 81,1%; samenvoeging: 18,6%	51%
Haskerdijken en Nieuwebrug	1979	3 oktober	Gemeentelijke herindeling van de dorpen Haskerdijken en Nieuwebrug (toen: gem. Heerenveen en Haskerland)	Aansluiting bij Haskerland of Skarsterlan: 68,7%; Aansluiting Heerenveen: 31,3%	74,7%
Heerenveen	1995	21 juni	Aanleg van Internationaal Bedrijvenpark Friesland (IBF), annex "Megapark"	Voor: 51,5%; Tegen: 48,5%	46,8%

Heerjansdam	2005	5 oktober	Herindelingsplan van provincie Zuid-Holland plus alternatieve opties van gemeentebestuur	Voor provincieplan (samengaan met Zwijndrecht): 3,3%; tegen elke herindeling: 29,1%; voor samengaan met Barendrecht: 24,4%; voor samengaan met Zwijndrecht: 20,0%; voor samengaan met Zwijndrecht en Hendrik Ido Ambacht: 25,4%	70,1%
Hengelo	1999	3 maart	Vorming van Twentestad door fusie van Enschede, Hengelo, Borne	tegen: 92,1%; Voor: 7,9%	64,2%
Hillegom	1906		Keuze tussen kermis of een volksfeest	Meerderheid voor volksfeest	
Hilversum	2004	31 maart	Parkeerverordening 2004	Tegen: 75,34%; Voor: 24,66%	27,19%
Hooglanderveen	1978		Instelling territoriale commissies (wijkraden)		
Huizen	2004	10 juni	Verordening die komst gokhal mogelijk maakt	Tegen: 72,8%; Voor: 27,2%	51,84%
Kloosterzande	1987		Bouw sporthal	Tweederde tegen	
Kollumerland en Nieuwkruisland	2017	15 maart	Naam van de gemeente waarin Dongeradeel, Ferwerdadiel en Kollumerland en Nieuwkruisland zouden opgaan (drie opties: Dokkumerlân, Ie- en Lauwerslân en Noardeast-Fryslân)	Noardeast-Fryslân: 78,74%; Ie- en Lauwerslân: 15,31%; Dokkumerlân: 5,94%;	72,17%
Korendijk	2003	12 november	Fusie van 6 gemeenten in Hoeksche Waard	Tegen: 94,9%; Voor: 5,1%	75,7%

Landerd	2015	25 november	Bestuurlijke toekomst Landerd: 6 opties over zelfstandigheid en herindelingen	Maashorstgemeente: 51,16%; Zelfstandig: 28,29%; Opsplitsen, Reek bij Oss: 24,45%; Samenvoeging met Uden: 19,14%; Samenvoeging met Oss: 7,23%; Opsplitsen, Reek bij Uden: 6,68%; Blanco: 0,03%; Ongeldig: 0,11%	52%
Landgraaf	2017	22 november	Drie vragen over herindeling: 1. Voor of tegen fusie met Heerlen 2. Voor of tegen intensieve samenwerking met behoud zelfstandigheid 3. Voor of tegen herindeling met meer gemeentes	Vraag 1: Voor: 19,96%; Tegen: 78,38% Vraag 2: Voor: 46,48%; Tegen: 24,36% Vraag 3: Voor: 21,88%; Tegen: 48,52%	43,66%
Landsmeer	1994	2 maart	Drie opties voor woningbouw	Beperkte uitbreiding: 45,7%; Alleen inbreilocaties: 41,0%; compleet nieuwe woonwijk: 13,8%	64%
Laren	1991	26 oktober	Twee opties voor verbouwing ziekenhuisterrein (St. Jansterrein)	Bouwplan 1: 63,8%, bouwplan 2: ?	32,6%
Leersum	1996	11 september	Gemeentelijke herindeling: wel of niet samengaan met Maarn, Amerongen en Doorn?	Tegen: 86,1% Voor: 13,6%;	59,9%
Leeuwarden	2006	24 mei	Twee vragen over herinrichtingsplan Nieuw Zaailand (plein): Voor of tegen? Indien meerderheid voor, welke variant verkiest u?	Voor herinrichtingsplan: 38%; tegen: 62%. Tweede vraag: variant met pleinwand: 31%; zonder pleinwand: 14%; geen van beide want tegen: 51%; maakt niet uit: 4%	43%
Leeuwarderadeel	1995	8 maart	Gemeentelijke herindeling: samenvoeging met Leeuwarden	Voor: 3,4%; tegen: 86,1%	82,6%
Leeuwarderadeel	2013	30 januari	Gemeentelijke herindeling: fuseren met Leeuwarden of fuseren met andere gemeentes	Voor herindeling met Leeuwarden: 77,28%, herindeling met gemeente Noardwest-Fryslan: 17,47%; blanco/ongeldig: 5,25%	62,36%

Leiden	1991	6 maart	Sluitingstijden horeca wel of niet vrijgeven	Tegen: 51,4%; Voor: 46,7%;	46,7%
Leiden	2007	7 maart	Aanleg van sneltram (lightrail) door Leiden	Tegen: 69%; Voor: 31%	54,6%
Leiden	1995	8 maart	Bouwplan: sloop Koninklijk Militair Invalidentehuis en bouw 28 nieuwbouwwoningen en parkeergarage	Tegen: 58%	
Leidschendam en Voorburg	2001	9 mei	Fusie tussen Leidschendam en Voorburg i.v.m. Dreigende annexatie door Den Haag; referendum in deze 2 gemeenten gehouden	Voor fusie: 93%; Tegen: 7% (een uitslag voor beide gemeenten)	53%
Leidschendam, Nootdorp, Pijnacker, Rijswijk en Voorburg	1998	14 oktober	Annexatie door Den Haag: referendum gelijktijdig gehouden in 5 gemeenten	Tegen annexatie: 98,1%; Voor: 1,9% (een uitslag voor alle 5 gemeenten)	74%
Lemelerveld	1992	10 juni	Gemeentelijke herindeling: (1) Moet Lemelerveld geherindeeld worden? (2) Indien er tot herindeling besloten wordt, waar dan bij?	Vraag 1: Status quo: 43,7%; herindeling: 35,3%; Vraag 2: Dalfsen: 46,7%; Ommen: 36,9%; Heino: 8,3%; Raalte: 5,4%; geen voorkeur: ?	79,1%
Loenen	2006	22 november	Gemeentelijke herindeling: moet Loenen zelfstandig blijven of geherindeeld worden?	Voor zelfstandigheid: 80%; Voor herindeling: 20%	83%
Maasland	2001	19 september	Gemeentelijke herindeling	Voor samenvoeging Maasland en Schipluiden: 59,1%; voor een gemeente Westland: 40,9%	64,4%
Maurik	1980		Gemeentelijke herindeling	Tegen herindeling: 89,7%; indien toch herindeling, dan voor Buren: 46,1%; voor Kesteren: 45,2%	74,1%
Meerssen	1996	8 mei	Gemeentelijke herindeling: voor of tegen herindeling van Meerssen bij Maastricht?	Voor samenvoeging met Maastricht: 4,5%; tegen: 95,5%	80,4%
Megen, Haren en Macharen	1986		Gemeentelijke herindeling	Voor een zelfstandig Megen c.a.: 98%	

Menaldumadeel	1995	8 maart	Gemeentelijke herindeling: moet Menaldumadeel wel of niet samengaan met Leeuwarderadeel en Leeuwarden?	Tegen: 89,3%; Voor: 9,8%	76,5%
Middelburg	2006	7 maart	Locatie van te bouwen theater	Optie verbouwen op huidige locatie: 30%	57,1%
Monster	2001	19 september	Gemeentelijke herindeling	Voor een gemeente Westland: 95,4%; tegen: 4,7%	46,1%
Moordrecht	2006	september	Gemeentelijke herindeling	Voor fusie van Moordrecht met Nieuwerkerk en Zevenhuizen-Moerkappelle: 92,8%; voor fusie met Gouda: 7,2%	56%
Naaldwijk	2001	19 september	Gemeentelijke herindeling	Voor een gemeente Westland: 95,6%; tegen: 4,4%	44,8%
Naarden	1912		Kermis	Voor: 72,6%; Tegen: 27,4%	
Neede	2001	11 april	Gemeentelijke herindeling: indien herindeling, dan met Eibergen of Haaksbergen?	Voor fusie met Eibergen: 63%; voor Haaksbergen: 37%	77%
Nieuwegein	1999	23 juni	Verbouwing van het stadscentrum	Voor Masterplan: 25,6%; Tegen: 74,3%	24,9%
Nieuw-Ginneken	1995	8 maart	Gemeentelijke herindeling: vraag "De gehele gemeente Nieuw-Ginneken moet deel uitmaken van de nieuw te vormen gemeente Groene Gemeente" (Nieuw-Ginneken, Alphen en Chaam)	Voor: 97,8%; Tegen: 2,2%	76,6%
Nij Altoena	1991	6 maart	Wel of niet dorpsstatus behouden	Voor: 63,4%; Tegen: 34,8%	88,9%
Nij Altoena	1999	10 juni	Wel of niet dorpsstatus behouden	Voor: 92,3%; Tegen: 6,2%; Blanco: 0,8%	49,5%

Nij Altoena	2006	9 februari	Dorpsstatus (bepalen komgrenzen van dorp Nij Altoena)	Voor: 31%	91%
Nijefurd	2010	25 november	Naam van toekomstige fusiegemeente van Sneek, Bolsward, Nijefurd, Wunseradiel en Wymbritseradiel (referendum in deze 5 gemeenten gehouden)	Sudwest Fryslan: 79,9%; Sneek-Sudwest Fryslan 4%; geen van beide: 16,3%	
Nijmegen	2006	7 maart	Herbouw van donjon (toren van oude burcht)	Voor: 60,2%; Tegen: 38,8%	55,7%
Nootdorp en Pijnacker	2000	29 november	Fusie tussen Nootdorp en Pijnacker; referendum in deze 2 gemeenten gehouden	Voor fusie: 92% (een uitslag voor beide gemeenten)	54%
Onderbanken	2012	12 september	Gemeentelijke herindeling: niet fuseren; fuseren met Brunssum of fuseren met Schinnen	Niet fuseren: 44,4%; fusie met Schinnen: 31,4%; fusie met Brunssum: 24,2%	69,4%
Oosterhout	2005	1 juni	Openhouden van zwembad Surae voor 15 jaar met kosten van 7 euro per huishouden	Tegen: 53,9%; Voor: 46,1%	60,8%
Opperdoes	1975		Gemeentelijke herindeling: indeling bij Noorderkoggenland of Medemblik	Noorderkoggenland: 77%	67%
Oud-Beijerland	2003	12 november	Fusie van 6 gemeenten in Hoeksche Waard	Tegen: 81% Voor: 19%	52%
Renswoude	2008	3 december	Gemeentelijke herindeling: fusie van Renswoude met Scherpenzeel en Woudenberg (RWS) of samenwerking met Veenendaal?	Voor fusie met Scherpenzeel en Woudenberg: 19,3%; voor samenwerking met Veenendaal: 80,7%	65,6%
Renswoude	2007	26 september	Gemeentelijke herindeling: moet Renswoude zelfstandig blijven?	Voor zelfstandigheid: 98,4%; Tegen: 1,6%	83,7%
Rijneveld	1991	14 september	Naam van de gemeente	Rijnwoude: 88%; Vijfambachten: ?; Rijn en Veen: ?	21%

Rosmalen	1994	december	Herindeling bij Den Bosch	Ruime meerderheid (98%) tegen de herindeling	
Rotterdam	1995	7 juni	Vorming van stadsprovincie met als gevolg opdeling van Rotterdam in kleinere gemeenten	Tegen: 86,8% Voor: 12,8%	42%
Rotterdam	2016	30 november	Woonvisie 2030: langetermijnplannen gemeente over bebouwing en wonen tussen 2016-2030	Tegen: 72,5%; Voor: 25,6%; Blanco: 1,9%	16,9%
Rotterdam (Kralingseveer)	1976		Overheveling van Kralingseveer naar Capelle of blijven bij Rotterdam	Rotterdam: 87%; Capelle: 13%	90%
Ruurlo	2003	22 januari	Gemeentelijke herindeling; "Moet Ruurlo zelfstandig blijven?"	Ja: 79,4%; Nee: 20,6%	82,5%
s Graveland	1996	12 juni	Verkeersmaatregelen: plaatsing van 3 AFA's (automatische fysieke afsluitingen)	Tegen: 91,6%; Voor: 8,4%	55,2%
s Gravenzande	2001	19 september	Gemeentelijke herindeling	Voor een gemeente Westland: 71,1%; voor samengaan s Gravenzande, Monster, Naaldwijk, Wateringen, De Lier, Maasland: 8,3%; tegen de voorgestelde samenwerkingsvormen: 20,7%	38,8%
Schipluiden	2001	19 september	Gemeentelijke herindeling	Voor samenvoeging Maasland en Schipluiden: 88,6%; voor een gemeente Westland: 11,4%	59,7%
Schoonebeek	1974		Gemeentelijke herindeling		
Sevenum	2008	6 maart	Gemeentelijke herindeling: zelfstandigheid van de gemeente	Voor zelfstandigheid: 40,9%; tegen: 59,1%	62,3%
Sneek	2010	25 november	Naam van toekomstige fusiegemeente van Sneek, Bolsward, Nijefurd, Wunseradiel en Wymbritseradiel (referendum in deze 5 gemeenten gehouden)	Sneek-Sudwest Fryslan 52,8%; Sudwest Fryslan: 29,6%; Geen van beide: 17,6%	

Soest	2005	19 januari	Grondverkoop voor aanleg van ecoduct	Tegen: 70,7%; Voor: 29,3%	39,9%
Son en Breugel	2002	6 maart	Gemeentelijke herindeling: samenvoeging met Eindhoven	Tegen: 87,7%	69,4%
Sprang-Capelle	1994	2 maart	Twee vragen over gemeentelijke herindeling: Voor of tegen herindelen? Zo ja, fuseren met Waspik en Gravenmoer of Waalwijk en Waspik?	77% tegen herindeling met Waalwijk	
Stompwijk	1982		Gemeentelijke herindeling		
Strijen	2003	12 november	Fusie van 6 gemeenten in Hoeksche Waard	Tegen: 93,8%; Voor: 6,2%	86,7%
Tilburg	2009	4 juni	Bouw megawinkelcentrum "avenTura" aan Stadsentree Noord	Tegen: 53,11%; Voor: 46,25%	35,8%
Udenhout			Bouw van gemeentehuis		
Uitgeest	1999	24 maart	Gemeentelijke herindeling	Voor zelfstandig Uitgeest: 77,7%; voor fusie met Castricum, Akersloot en Limmen (CAL): 18,8%; voor fusie met Heemskerk: 3,5%	
Utrecht	2002	15 mei	Twee opties voor herstructurering stationsgebied	Visie A: 70,1%; Visie 1: 29,9%	65%
Utrecht	2005	1 juni	Uitbreiding van aantal koopzondagen	Tegen: 65,3%; Voor: 34,2%; Blanco: 0,5%	60,5%
Vlaardingen	1991	6 maart	Invoering van het referendum	Voor: 66,8%; Tegen: 23,9%; Ongeldig: 9,3%	47,9%
Vleuten-De Meern	1996	28 oktober	Indeling bij Utrecht of zelfstandig blijven	Zelfstandig blijven: 98%	85%

Voerendaal	2003	18 juni	Gemeenschappelijke regeling Parkstad	Tegen: 79,2%; Voor: 20,8%	46%
Voorhout	2004	21 januari	Gemeentelijke herindeling met Sassenheim en Warmond	Tegen: 66,06%; Voor: 33,94%	55,03%
Waddinxveen	2011	2 maart	Gemeentelijke herindeling: Waddinxveen zelfstandig of fusie met Gouda?	Waddinxveen zelfstandig: 91,3%; fusie met Gouda: 8,0%; rest ongeldig/blanco	69%
Warmond	2004	21 januari	Gemeentelijke herindeling met Sassenheim en Voorhout	Tegen: 52,3%; Voor: 47,7%	52,29%
Warnsveld	1972	29 november	Gemeentelijke herindeling: voor of tegen opheffing gemeente	Tegen opheffing: 96%	
Warnsveld	1981	26 mei	Gemeentelijke herindeling	In z'n geheel bij Vorden: 48,7%; deels bij Zutphen, deels bij Vorden: 16,4%; In z'n geheel bij Zutphen: 11,6%; een gemeente Zutphen, Warnsveld en Vorden: 10,0%	80%
Wateringen	2001	19 september	Gemeentelijke herindeling	Voor een grote gemeente Westland: 90,1%; voor samenvoeging van Wateringen, 's-Gravensande, De Lier, Monster en Naaldwijk: 9,8%	47,3%
Weesp	2018	21 maart	Gemeentelijke herindeling	Amsterdam: 56,5%; Gooise Meren: 42,6%; Blanco: 0,9%	62,4%
Welsum	1990	25 oktober	Overgang Welsum naar Gelderland	Tegen: 82,9%; Voor: 17,1%	90,5%
Wijchen	2004	10 juni	Drie door gemeentebestuur voorgestelde varianten voor aanpak Markt	Variante 1: 47,3%; variante 2: 29,1%; variante 3: 23,6%	
Wormerland	2006	22 november	Plan voor aanpak pand Batavia (o.a. Theater, grand cafe, museum, gokhal, fitnesscentrum, multifunctionele ruimte)	Voor: 59,8%	77,2%

Wunseradiel	2010	25 november	Naam van toekomstige fusiegemeente van Sneek, Bolsward, Nijefurd, Wunseradiel en Wymbritseradiel (referendum in deze 5 gemeenten gehouden)	Sudwest Fryslan: 76,4%; Sneek-Sudwest Fryslan 4,7%; Geen van beide: 18,9%	
Wymbritseradiel	2010	25 november	Naam van toekomstige fusiegemeente van Sneek, Bolsward, Nijefurd, Wunseradiel en Wymbritseradiel (referendum in deze 5 gemeenten gehouden)	Sudwest Fryslan: 70,8%; Sneek-Sudwest Fryslan 12,9%; Geen van beide: 16,3%	
Zaanstad	1975		Instelling territoriale commissies (wijkraden)		
Zaanstad	2001	28 november	Vestiging gevangenis in Vijfhoekpark	Tegen: 83,8%; Voor: 16,2%	42%
Zaanstad (alleen in Rooswijk)	2007	19 september	Vijf door de gemeente voorbereide bouwplanopties voor de Bannehof na verplaatsing oud gemeentehuis	Plan "Nieuwe hart van Rooswijk" wint	33,8%
Zandvoort	1997	28 mei	Parkeerbeleid centrum	Tegen: 92,8%; Voor: 7,2%;	48,7%
Zoetermeer	1979		Instelling territoriale commissies (wijkraden)	Voor instelling wijkraden: 73%	30%
Zoetermeer	1995	8 maart	Uitbreiding of sluiting van zwembad Het Keerpunt	Variant A (uitbreiding): 64%; variant B (sluiting): 27,1%; geen van beide: 7,0%	47,4%
Zuidwolde	1994	2 maart	Gemeentelijke herindeling: nieuwe grote plattelandsgemeente of samenvoeging met Hoogeveen	Voor plattelands-gemeente: 92,2%; voor samenvoeging met Hoogeveen: 6,7%, blanco: 1,1%	95,5%

Zwolle	1996	23 oktober	Herinrichting/bebouwing van locatie Zuidbroeklaan-Koelwaterkanaal	Tegen: 91,3%; Voor: 8,7%;	32%
Zwolle	2005	2 maart	Verordening op de speelautomatenhallen 2005 (uitbreiding mogelijkheden voor gokhallen)	Tegen: 76,6%; Voor: 23,4%	41,4%

